

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ВЕНЧУРНОГО КАПІТАЛУ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті обґрунтовано доцільність розвитку в Україні венчурного підприємництва, спрямованого на інвестування інновацій. Визначено зміст та структуру організаційно-економічного механізму використання венчурного капіталу, який забезпечує взаємовигідну взаємодію між інноваційними підприємствами та венчурними інвесторами.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інновації, інвестування інновацій, венчурне підприємництво, венчурні інвестиції.

Annotation. The article there was founded the expediency of the venture capital development in Ukraine aimed at innovations investment. There were defined contents and structure of organizational and economic mechanism of venture capital usage, which provides mutually beneficial cooperation among innovational enterprises and venture investors.

Key words: innovational activity, innovations, innovations investment, venture entrepreunering, venture investments.

Вступ. Інноваційна діяльність є однією з визначальних складових науково-технічного прогресу і відповідно – економічного зростання. Сьогодні економічне змагання за лідерство на світових ринках пов'язується виключно з інноваціями. Більшість економічно розвинутих держав будує свою стратегію довгострокового зростання насамперед на основі переходу на інноваційний шлях розвитку. Впровадження інновацій є одним з головних напрямків подальшої стабілізації та розвитку економіки нашої держави.

Для підприємств різних форм господарювання ефективна інноваційна діяльність є вирішальним фактором їх конкурентоспроможності. Але впровадження наукових результатів потребує стабільного фінансування, тому необхідним є залучення й ефективне використання венчурного капіталу [1].

Венчурний капітал – один з важливих інструментів фінансування науково-дослідних робіт та розвитку високих технологій, підтримки малого та середнього бізнесу. За своїм значенням венчурний капітал займає одне з провідних місць у формуванні стратегій фінансування діяльності підприємств. У більшості країн світу механізми венчурного фінансування широко використовуються на практиці вже не одне десятиліття.

Венчурний капітал у другій половині XX ст. відіграв важливу роль у реалізації найбільших науково-технічних нововведень у галузі мікроелектроніки, обчислювальної техніки, інформатики, біотехнології та в інших наукоємних галузях виробництва.

Як було зазначено вище, головним фактором розвитку інноваційної сфери є система його фінансування. В умовах скорочення реального державного фінансування інноваційних проектів дедалі більшу роль починають відігравати кошти недержавних фінансових структур – венчурних фондів.

Дослідження інновацій як вирішального фактора економічного розвитку та венчурного фінансування знайшли своє відображення у працях багатьох зарубіжних та вітчизняних теоретиків та практиків: І.М.Буднікевича, В.М.Гейця, В.Я.Заруби, С.М.Ілляшенка, М.Д.Кондратьєва, Є.В.Крикавського, В.І.Ландика, Д.М.Черваньова, М.Г.Чумаченка, Н.І.Чухрай, Й.А.Шумпетера, А.І.Яковлева та інших.

Значний внесок у теоретичні й практичні розробки з проблем венчурного капіталу та його форм здійснили зарубіжні вчені: О.Ардішвілі, П.Гулькін, О.Дагаєв, Р.Кларк, Є.Лебедева, Дж.Ривкін, Н.Шеховцова, Д.Фреар, Р.Хофат та інші. Разом з тим певні аспекти цієї проблеми залишаються недостатньо розробленими.

Зокрема, незадовільні обсяги і темпи здійснення інноваційної діяльності в Україні свідчать про недосконалість механізмів фінансування інноваційних проєктів, що й визначає необхідність пошуку шляхів активізації інноваційної діяльності в умовах значної обмеженості матеріально-технічних та фінансових ресурсів [1].

Підсумовуючи вищесказане, необхідно дослідити, які організаційно-економічні аспекти впливають на активізацію венчурного фінансування та сприяють підвищенню активності інноваційної діяльності підприємств.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження існуючих організаційно-економічних аспектів використання венчурного капіталу в інноваційній діяльності підприємств та розробка практичних рекомендацій щодо організації венчурного фінансування з урахуванням специфіки сучасних умов господарюючих суб'єктів.

Методами дослідження є наукові методи: статистичні – для аналізу світового досвіду венчурного підприємництва та його стану на вітчизняному ринку інновацій; якісного аналізу та синтезу – для уточнення змісту понять “венчурний капітал”, “венчурне підприємництво”; історичний та порівняльний методи.

Теоретичною основою дослідження є наукові праці провідних зарубіжних та вітчизняних вчених з проблем інноваційної діяльності та венчурного фінансування. Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові акти з питань венчурного підприємництва та інноваційної діяльності, офіційні матеріали Державного комітету статистики України та регіональних відділень НАН України, матеріали Європейської асоціації венчурного бізнесу та Асоціації венчурного бізнесу США. Відповідно до поставленої мети в роботі було розглянуто і вирішено такі задачі: обґрунтування доцільності розвитку в Україні венчурного підприємництва, спрямованого на інвестування інноваційної діяльності; удосконалення організаційно-економічного механізму використання венчурного капіталу в інноваційній діяльності підприємств тощо.

Результати. Отже, однією з основних функцій держави визнано економічну функцію, яка спрямована на забезпечення нормального формування, функціонування та розвитку країни, захист існуючих форм власності та створення умов для їх розвитку. Її реалізація припускає здійснення державою діяльності за різними напрямками, в тому числі зі структурної перебудови економіки, переважної підтримки стратегічних, висококонкурентних на світовому ринку та соціально значущих виробництв, реальної підтримки виробників, у тому числі малого підприємництва, цілеспрямованої інноваційної політики та ін.

У контексті фінансування інноваційної діяльності в Україні окремої уваги заслуговує питання розвитку венчурного капіталу. Відомо, що в країнах Європи та США венчурний капітал є одним з важливих інструментів фінансування науково-дослідних робіт та розвитку високих технологій, підтримки малого та середнього бізнесу. На жаль, роль венчурного капіталу у зазначених галузях в Україні залишається незначною. Формування інститутів венчурного фінансування і розвиток венчурного бізнесу в Україні було започатковано у 1992 році, і процес їх становлення та удосконалення відбувався досить повільно. Лише у травні 1998 року в Україні, за пропозицією Європейської асоціації венчурного капіталу, було відкрито секцію венчурного капіталу, основним завданням якої є сприяння розвитку венчурного інвестування в Україні. Перші кроки по використанню принципів венчурного бізнесу були розпочаті не в області фінансування ініціативних підприємницьких проєктів, а з метою виходу з кризи і підвищення ефективності роботи приватизованих підприємств, втім це є одним із традиційних напрямків венчурного бізнесу.

Слово “венчур” (від англ. *venture*) означає ризик, що лежить в основі поняття “венчурний капітал”. Якщо підприємець має унікальну ідею (інновацію), яка вже втілена у вигляді продукту або послуги й має значний ринковий потенціал, венчурний інвестор може вкласти необхідну суму в проєкт у розрахунок отримати великий прибуток. Звичайно, у цьому випадку інвестор поділяє з підприємцем ризик, пов'язаний з

відсутністю досвіду активної реалізації продукту або послуги. Як правило, венчурний капітал інвестується в проекти, в яких немає шансу на одержання фінансування від кредитних установ. Венчурний інвестор вкладає кошти в досить велику кількість не пов'язаних між собою проектів у різноманітних сферах діяльності, тим самим диверсифікуючи свої внески з метою зниження загального ризику.

Венчурний бізнес виконує роль посередника між потенційним інвестором та підприємством, яке потребує стартового капіталу чи інвестицій для реалізації нового проекту. Для венчурного інвестування пріоритетне значення має наявність привабливого і реального підприємницького задуму, а також менеджменту, здатного втілити його в життя.

На сьогоднішній день у вітчизняних підприємств можливості для фінансування інноваційних проектів за рахунок власних коштів дуже обмежені у зв'язку з низькою рентабельністю їх діяльності. У той же час використання позикових коштів стримується високим кредитним відсотком та небажанням з боку більшості фінансових установ інвестувати ризиковані проекти. Позитивом є те, що кошти, отримані як венчурний капітал, на відміну від банківського кредиту, надаються на безповоротній основі, не вимагають забезпечення й не підлягають вилученню протягом усього терміну дії договору між фондом і венчурною компанією. Венчурне підприємництво створюється під конкретний інноваційний проект, тому всі його сили спрямовані на досягнення кінцевого результату – освоєння нової технології, права на яку має хоча б один із засновників фонду. Основним принципом є орієнтованість результатів інтелектуальної діяльності на потенційну прибутковість і попит [2]. Важливим позитивним чинником є також те, що діяльність венчурних фондів веде до впровадження на придбаних або контрольованих підприємствах інноваційних, виробничих, управлінських, маркетингових технологій, формування прошарку національних кадрів, які готові до сприйняття інновацій тощо.

Слід зазначити, що інновація, як якісне зрушення у випуску продукції і вдосконаленні технології, створює загрозу процесу відтворення капіталу підприємства. Тому виникає необхідність відокремлення частини капіталу підприємства (корпорації) для інновацій.

Цей процес поступово і набув форми венчурного фінансування, а відокремлена частина промислового капіталу стала складовою частиною венчурного капіталу. Корпорації відокремлюють частину власних коштів, передбачених для фінансування науково-технічного розвитку, і надають їх у розпорядження венчурних капіталістів. Участь корпорацій у венчурному фінансуванні обумовлена вимогами розвитку інноваційного виробництва, серед яких головну роль відіграє модифікація організаційно-економічних та соціальних відносин. Венчурне фінансування корпорацій здійснюється у вигляді спеціальних філіалів – фондів венчурного капіталу, а також у формі співучасті на правах обмежених партнерів у незалежних фірмах венчурного капіталу [2].

Ще раз необхідно акцентувати увагу на тому, що ефективна інноваційна політика є передумовою розвитку економіки, а в сучасній, розвиненій, економічно незалежній державі вона набуває ознак стратегії загального розвитку. Будучи складним і багатогранним явищем, інноваційна політика вимагає різноманітних і гнучких методів державного впливу. На сьогодні залучення коштів для венчурного інвестування з українських джерел надзвичайно ускладнене. Розглянувши традиційні джерела, можна дійти висновків про слабкий розвиток цього сектора економіки з причин несприятливого законодавства та відсутності комерційного інтересу на тлі високого ризику.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти висновків, що одним з найбільш актуальних завдань для України сьогодні є активізація венчурного механізму фінансування інноваційної діяльності підприємств, оскільки це один з найдієвіших механізмів фінансування, становлення й розвитку підприємницьких структур нового покоління.

Для поліпшення державної підтримки інноваційної діяльності підприємств перш за все необхідно вдосконалити нормативно-правову базу, а саме: ввести диференційовані податкові пільги, які встановлені на базі розробленої класифікації підприємств залежно від їх участі в інноваційному процесі, та запровадити прогресивну шкалу оподаткування для венчурних підприємств, що базується на врахуванні часу їх формування і функціонування [1].

Важливим аспектом венчурного фінансування інновацій є удосконалення структури процесу використання венчурного капіталу, тобто встановлення етапів інвестування капіталу та визначення послідовності дій, що повторюються від моменту вкладення коштів до завершення реалізації інноваційного проекту.

Важливе значення для активізації інноваційної діяльності має розвиток мережі венчурних підприємств. Виваженим і найдоцільнішим методом упровадження інновацій є створення при великих підприємствах внутрішніх венчурів, що дає змогу значно зменшити ризик великих підприємств, оскільки вони братимуть до впровадження лише перевірені венчурними підприємствами високоефективні інноваційні проекти [3].

Практичне значення одержаних результатів і висновків полягає у розробці рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму використання венчурного капіталу на вітчизняному ринку інновацій з метою активізації інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробленні механізмів мотивації суб'єктів підприємницької діяльності до участі у венчурних інноваційних проектах, в основу яких покладено вплив глибини реалізації інновації на формування оптимальної взаємовигідної стратегії виведення капіталу з проекту, що дозволяє на відміну від існуючих механізмів розширити сферу використання венчурного капіталу в інноваційній діяльності та підвищити її інтенсивність.

1. Грозний І.С. Стратегія виводу венчурного капіталу з інноваційного проекту // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2005. – Вип. 18. – Ч. 1. – С. 160–165.
2. Як підтримувати інноваційну діяльність? Досвід країн Європейського Союзу. Програма Tacis Європейського Союзу Українсько-європейський консультативний центр (UEPLAC): Пер. з анг. Л.Козіна. – К.: Група економічного законодавства, 2001. – 14 с.
3. Харів П., Шпак Н., Собко М. Фінансове та інформаційне забезпечення інноваційних процесів в промисловості // Науковий часопис “Економіка: проблеми теорії та практики”. – Дніпропетровськ: Наука і світ. – 2001.